

पठतु संस्कृतम्

शिक्षा

जून ११, २०२२

पाठः - ५

अङ्काः १००

1) स्त्रीलिङ्ग-शतृप्रत्ययान्त-प्रथमा-विभक्ति-रूपं लिखत। (१०)

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
पठ्	पठन्ती	पठन्त्यौ	पठन्त्यः
गम्	गच्छन्ती	गच्छन्त्यौ	गच्छन्त्यः
श्रु	श्रुण्वती	श्रुण्वत्यौ	श्रुण्वत्यः
कृ	कुर्वती	कुर्वत्यौ	कुर्वत्यः
रुद्	रुदती	रुदत्यौ	रुदत्यः

2) आवरणे दत्तस्य क्रियापदस्य शतृप्रत्ययान्तं रूपं रिक्तस्थाने लिखत (५)

- बाले क्षीरं पिबन्त्यौ हसतः । (पिबति)
- महेश्वरी दूरदर्शनं पश्यन्ती खादति । (पश्यति)
- मातरः गायन्त्यः पाकं कुर्वन्ति । (गायती)
- महिलाः श्लोकं वदन्त्यः कार्यं कुर्वन्ति । (वदति)
- बालिका धावन्ती पतति । (धावति)

3) रिक्तस्थानं पूरयत (१०)

	विभक्तिः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
<u>कथा</u>	षष्ठी	कथायाः	कथयोः	कथानाम्
गीत	सप्तमी	गीते	गीतयोः	गीतेषु
श्लोक	चतुर्थी	श्लोकाय	श्लोकाभ्याम्	श्लोकेभ्यः
सर्व (पु)	पञ्चमी	सर्वस्मात्	सर्वाभ्याम्	सर्वेभ्यः
एतद् (न)	द्वितीया	एतत्	एते	एतानि

4) एतानि पदानि उपयुज्य वाक्यानि रचयत (५)

- लब्धुम् - जनाः मोक्षं लब्धुं काशी मन्दिरं गच्छन्ति ।
- गन्तव्यम् - मन्दिरं गन्तुम् इच्छति चेत् लोकयानेन गन्तव्यम् ।
- स्मृत्वा - बालिकाः गीतं स्मृत्वा सम्यक् गीतवत्यः ।
- क्रीडितवती - बालिका पादकन्दुक-क्रीडां क्रीडितवती ।
- कम्पते - वृक्षः वायुना कम्पते ।

5) सन्धिं कृत्वा नाम लिखत (१०)

a. वाक् + शस्त्रम्	वाक्छस्त्रम्	छत्वसन्धिः
b. सत् + शीलम्	सच्छीलम्	श्चुत्व/छत्वसन्धिः
c. विट् + शङ्करः	विट्छङ्करः	छत्वसन्धिः
d. सम्राड् + हसति	सम्राड्सति	पूर्वसवर्णसन्धिः
e. षड् + हर्म्याणि	षड्सर्म्याणि	पूर्वसवर्णसन्धिः

6) सन्धि-विच्छेदनं कृत्वा नाम लिखत (१०)

a. षड्ढयाः	षड्+ हयाः	पूर्वसवर्णसन्धिः
b. जगद्धिताय	जगद्+ हिताय	पूर्वसवर्णसन्धिः
c. तद्धितम्	तद् + हितम्	पूर्वसवर्णसन्धिः
d. उच्छ्वासः	उत्+ श्वासः	छत्व/श्चुत्वसन्धिः
e. वाग्घरति	वाग् + हरति	पूर्वसवर्णसन्धिः

7) कृदन्त / लकार रूपं लिखत (१०)

धातुः	कृदन्तः / लकारः	
अट्	तव्यत्	अटितव्यम्
इष्	क्तवतु (पु)	इष्टवान्
ऊह्	कर्मणि लट्	ऊहयते
कृ	लृट्	करिष्यति
क्रन्द्	शतृ पुं	क्रन्दन्
खाद्	तुमुन्	खादितुम्
गम्	अनीयर्	गमनीयम्
खिद्	शानच् (स्त्री)	खिद्यमाना
गण्	क्त पु	गणितः
जप्	ल्यप्	प्रजप्य

8) सूक्तेः अर्थः लिखत । (३)

धर्मं जिज्ञासमानानां प्रमाणं परमं श्रुतिः ।

9) प्रहेलिकायाः अर्थम् उत्तरं च लिखत । (३)

राज्ञः सम्बोधनं किं स्यात्? सुग्रीवस्य तु का प्रिया?
अधनास्तु किमिच्छन्ति ? आर्तैः किं क्रियते वद?

10) सुभषितस्य सन्धिच्छेदं तात्पर्यम् च लिखत । (४)

एते सत्पुरुषाः परार्थघटकाः स्वार्थान् परित्यज्य ये
सामान्यास्तु परार्थमुद्यमभृतः स्वार्थाविरोधेन ये ।
तेऽमी मानुषराक्षसाः परहितं स्वार्थाय निघ्नन्ति ये
ये तु घ्नन्ति निरर्थकं परहितं ते के न जानीमहे ॥

11) श्लोकस्य पदविभागः अन्वयं तात्पर्यं च लिखत । (५)

अयनेषु च सर्वेषु यथाभागमवस्थिताः ।
भीष्ममेवाभिरक्षन्तु भवन्तः सर्व एव हि ॥

12) एकवाक्येन उत्तरं लिखत (७)

a. यागस्य अन्ते कः विधिः अस्ति ?

सदस्यपूजा

b. भीष्मः कं पूजार्हम् अवदत् ?

श्रीकृष्णम्

c. शिशुपालः किं न असहत ?

सभायां कृतां श्रीकृष्णस्य पूजाम्

d. शिशुपालदृष्ट्या कृष्णः कीदृशः ?

नीचः गोपः चोरः च

e. शिशुपालस्य दूतः कृष्णं किम् उपदिष्टवान् ?

‘त्वं तं(शिशुपालम्) शरणं गच्छ’

f. कुरुवृद्धः कः ?

भीष्मपितामहः

g. मनस्वी कार्यार्थी किं न गणयति ?

दुःखं, सुखं च

13) लौकिकन्यायं विवृणुत (३)

अन्धगजन्यायः

14) संसन्दर्भम् व्याख्यात (५)

श्रीकृष्ण एव सर्वोत्तमः पूजार्हः ।

15) मेलयत (५)

a. कन्थाधारी	- विष्णुः	c
b. पृथ्वीशय्यः	- दिव्याम्बरधरः	a
c. हिरण्मयवपुः	- पुनः पुनः	d
d. पिष्ट-पेषणम्	- अणुः	e
e. कालः	- पर्यङ्कशयनः	b

16) श्लोकस्य अर्थः संस्कृत-भाषायां लिखत (२)

शरीरे जर्जरीभूते व्याधिग्रस्ते कलेबरे ।

औषधं जाह्नवीतोयं वैद्यो नारायणो हरिः ॥

17) कर्मणि प्रयोगे परिवर्तनं कुरुत (३)

- a. कविः कथाः लिखेत् ।
कविना कथाः लेखनीयाः ।
- b. बालिकाः गीतं गायेयुः ।
बालिकाभिः गीतं गातव्यम् ।
- c. रामः गृहपाठं कृतवान् ।
रामेण गृहपाठः कृतः ।
- d. माता पाकं पचेत् ।
मात्रा पाकः पचनीयः ।
- e. कृष्णः विषयम् अकथयत् ।
कृष्णेन विषयः अकथ्यत ।
- f. छात्राः पाठान् जानन्तु ।
छात्रैः पाठाः ज्ञायन्ताम् ।